

Jodel, tipografia e gestiun dal privel da lavinas

La Svizra en la Glista represchentativa dal patrimoni cultural immaterial da l'umanitad

■ La Svizra ha ratifitgà l'onn 2008 la Convenziun da l'Unesco dal 2003 per la preservaziun dal patrimoni cultural immaterial. Ella ha inizià dapi lura ina politica globala da preservaziun, da promoziun e da perscrutaziun en connex cun las tradiziuns vivas ch'existan en Svizra. Ils onns 2010 fin 2012 è vegnida realisada in'emprima etappa impurtanta da quest process cun stabilir in inventari nazional. Quest inventari porta il titel «Glista da las tradiziuns vivas en Svizra» ed è accessibel sin www.tradiziuns-vivas.ch

En in segund pass èn vegnidas identificate las tradiziuns che pudessan vegnir inscrites sin la glista internaziunala da l'Unesco che porta il titel «Glista represchentativa dal patrimoni cultural immaterial da l'umanitad». Ils experts han decidì da proponer candidaturas svizras a basa da las suandantas caracteristicas: lur potenzial da senn e d'identificaziun (impurtanza per ina gronda diversità da gruppas culturalas preschentas en Svizra); lur potenzial da renovaziun e da durabilitad (dinamism e svilup da las tradiziuns, impurtanza per las novas generaziuns); lur exemplarità (originalità da las tradiziuns, diversificaziun da las glistas da l'Unesco); e finalmain lur potenzial d'irradiaziun internaziunala (siond che la convenziun dat la prioritad a candidaturas multinaziunals).

A basa da quests criteris ha la gruppa d'experts identifitgà il 2014 otg tradiziuns existentas che figureschan sco candidaturas svizras. Tenor il proceder previs pon ils stadi commembers proponer mintg'onn ina candidatura. Sco emprima tradiziun svizra ha l'Unesco integrà il 2016 la festa da la vendemia a Vevey en la Glista represchentativa dal patrimoni cultural immaterial da l'umanitad.

La gestiun dal privel da lavinas

La gestiun dal privel da lavinas surpiglian las guidas da muntogna ed ils responsabils da las telefericas cun il sustegn da scienzias specialisads. Ella implitgescha ina vasta paletta da tecnicas e praticas immaterialas e scientificas: il studi da las precipitaziuns (vents, plievgia, buna-tscha), da las vettas da naiv e dals tips da flocs da naiv, la prevenziun ed il salvament da sportists d'enviern.

Questa lavur, realisada per amur da las muntognas malgrà lur privels, na sumeglia en realità betg als purrets idillics dals chauns dal Grond Son Bernard cun lur buttiglias da vinars enturn culiez, anzi, ella è pretensiusa e pretenda bier engaschament sin il terren e davos las culissas. Per l'ina ston vegnir reducidas las

ristgas stgaffind rempars natirals u artificiali. Per l'autra ston vegnir sensibilisads skiunzs e spassegiaders cun infurmaziuns precisas e constantamain actualisadas davart las ristgas existentas. E per finir ston las cundiziuns vegnir analisadas sin il terren per pudair applitgar diversas mesiras da protecciun e gestiun da lavinas sco per exempel il sajettar lavinas.

Questa analisa da las ristgas vegn fatga a basa d'ina savida informala e scientifica tradida dapi plirs tschientaners. Er sche questa lavur è marcada d'ina professiunalisaziun creschenta, dovri anc adina enconuschentschas intimas e persunalas da l'ambient e dal terren direct – d'ina vallada, d'ina costa etc. – che pretendan ina transmissiun intensiva da savida tranter persunas expertas e laics interessads.

L'artisanadi da la mecanica d'uras

La fabricaziun da la mecanica d'uras en Svizra vegn realisada ozendi en in context modern ed industrial cun ina dimensiun mundiala. Ma ella sa basa tuttina fin oz sin praticas da gener quasi exclusivamain manual – sin professiuns sco glimader, turnader, polier, constructur da quadrants, gravader, tschenta-plachettas, specialist da rebattadira e maister urer. Questas tecnicas manualas èn il fundament per declerar la fabricaziun d'uras sco pratica patrimoniala.

Questa dinamica sa manifestescha particularmain en la fabricaziun d'automats e da stgatlis da musica a Sainte-Croix ch'ha conservà sia dimensiun d'artisanadi. Ils abitants da la regiun èn spezialmain superbis da quest inschign manual ed ins discorra perfin da l'«esprit de Sainte-Croix» sco simbol per in grond respect da la lavur artisanala. Questa candidatura metta en evidenza l'impurtanza da la scolaziun dals urers e da l'inschign uman anc adina indispensabel per l'innovaziun e la precisiun tecnica.

Ultra da quai vegn suttastritgà che questas manufacturas e l'inschign dals urers han – sper lur funcziun economica evidenta – er influenzà profundamain l'urbanissem e la realità sociala quotidiana da quellas regiuns. La fabricaziun d'uras transporta in'atgna simbolica che cumbinescha la precisiun, la raffinezza mecanica e la mesiraziun dal temp e che marca fin oz las identitads localas e regiunals.

Il design grafic e la tipografia en Svizra

Il design grafic e la tipografia èn instruments da la comunicaziun visuala omnipreschents en noss mintgadi. Els influenzeschan l'aspect da placats, cudeschs, logos, inserats, paginas d'internet e d'alters elements da la comunicaziun. Els transmettan infurmaziuns, influenzeschan opiniuns e transportan valurs. Per via da lur lunga tradiziun, da la buna situaziun economica e d'in excellent nivel da scolaziun en quellas domenas han il design grafic e la tipografia ina grond'impurtanza en Svizra.

En la pratica professiunala sa manifestescha l'engaschament tant per la furma ed il cuntegn sco per la funcziun dals texts ed objects en il spazi public. Questa pratica sa basa sin ina sistematica e sin principis stricts che evolueschan dentant cun la tecnica e cun las exigenzas socialas per garantir ina comunicaziun efficacia. Sco vecturs d'identità, da cuntinuitad e da diversas concepziuns dal mund na sa limiteschan il design grafic e la tipografia betg ad ina communitad locala, mabain vegnan svilupads ed elavurads en raits informals da stgomis activs a nivel mundial.

Ina candidatura che sa focusescha sin la contribuziun svizra al design grafic ed a la tipografia internaziunala permetta damai da suttastritgar la realità d'in element da patrimoni cultural immaterial che nascha dal dialog intercultural e che

Ina chapientscha vasta dal patrimoni cultural immaterial cumpiglia tuttavia er experient-schas e praticas sco la gestiun dal privel da lavinas. FOTO PD

sa perpetuescha grazia a sia circulaziun internaziunala.

La stagiun d'alp en Svizra

Il term «stagiun d'alp» sa referescha a la lavur dals allevatur da muvel investida durant ils mais da stad sin las alps per nizzegiari cun lur scossas ils pasculs da muntogna. Questa lavur cumpiglia ina fitg gronda paletta da praticas, las principals tranter quellas èn il pertgirar muvel, la tgira da la prada e la produziun da chaschiel d'alp.

Independentamain sche la chargiada d'alp vegn fatga da maniera tradiziunala u motorisada, premetta ella mintga giada in'analisa specifica da la qualitat da l'erva sin ils auts e da las cundiziuns meteorologicas. Il transferiment da las scossas d'ina alp a l'autra durant la stagiun e la data da la stgargiada d'alp dependan da las medemas observaziuns. Malgrà la mecanisaziun creschenta da l'agricultura dovran ils allevatur fin oz numerusas tecnicas artisanalas en lur mintgadi. La savida specifica davart la natira e l'ambient vegn transmesa durant mintga stagiun d'alp. Las chargiadas e stgargiadas d'alp èn er in simbol per la stretga relaziun da la Svizra cun sias tradiziuns e vegnan per part nizzegiadas en quest senn er per il turissem, mintgatant da maniera folcloristica.

En tut las regiuns svizras nua che vegn allevà muvel è la stagiun d'alp caracterisada da diversas tradiziuns e praticas che suondan in chalender specific (far fain selvadi, trair la sort per las alps, cumbats da vatgas, chargiadas d'alp, clom d'ave-maria, cloms d'uraziun, fieras d'alp, festas per chargiadas e stgargiadas d'alp etc.).

Il jodel

Il jodel è ina maniera da chantar senza text e senza plects che consista en in passadi senza transiziun da la vusch natirala al falset e viceversa. Il jodel sa basa sin cumbinaziuns da vocals e consonants senza significaziun. Ils stils dal jodel

cumpiglian in grond spectrum sonor che tanscha da chant cultivà da gener quasi classic fin a cloms arcaics.

En Svizra vegnan differenziads il jodel natiral ed il jodel chantà. Ils jodels natirals consistan da melodias senza text caracteristicas per mintga regiun. Il jodel chantà consista da strofas chantadas e d'in refrain jodlà. Las collecziuns da jodel chantà represchentan ina gronda multifariadad da cumposiziuns che varieschan tenor melodias, cuntegns, stils, armonias e ritmus. Quests dus tips da jodel vegnan interpretads da furmaziuns che chantan tant a capella sco er accumuladas d'instruments.

Il jodel è ina pratica fitg derasada en Svizra che vala sco furma musicala caracteristica ed è fitg populara fin oz. La tecnica dal jodlar vegn transmesa en divers contexts: en famiglia, en societads e tranter chantaduras e chantadurs.

Las processions da l'emna sontga a Mendrisio

Las processions da l'emna sontga, documentadas dapi la segunda mesadad dal 17avel tschientaner, han lieu las sairas da la gievgia sontga e dal venderdi sontg en la citad veglia da Mendrisio. Per questa chaschun vegn stizzada l'illuminaziun da las giassas e vias ed i sa dera la glischur dals «transparents»: grond malets glichants che vegnan postads lung la ruta da la processiun e che represchentan scenas dals Evangelis u dal Vegl Testament. Ils transparents ils pli vegls èn vegnids picturads vers la fin dal 18avel tschientaner d'artists sco Giovan Battista Bagutti di Rovio ed en il 19avel tschientaner dad Augusto e Francesco Catenazzi da Mendrisio. Auters malets glichants èn vegnids realisads ils ultims decennis d'artists locals, savens per incumbensa da persunas privatas. En lur totalità constitueschan questas tailas particularas in patrimoni da gronda valor istorica e teologica.

Durant la processiun da la gievgia sontga preschentan dunsainas d'actors laics la passiu da Cristus en ina seria da

scenas che sa basan sin l'Evangelii. A questas represchentaziuns participeschan chavaltgaders, schuldads romans e figuras biblicas en costumes pompus.

La processiun dal venderdi sontg è modesta e solenna ed è cunzunt caracterisada da la spiritualità. A questa processiun participeschan passa 600 commembers da differentas confraternitads ed associazions religiusas.

La festa da la vendemia a Vevey

Questa festa teatrala è ina tradiziun da l'agricultura e viticultura che deriva d'in cortegi pietus ch'è daventà ina celebraziun profana. Ella vegn organisada var tschintg giadas mintga tschientaner. La festa da la vendemia fa onur a la lavur dals viticulturs ed al ciclus fertil da la natira che vegnan persunalisads en produziuns scenicas a basa d'allegorias pajauas, da costumes tipics e da simbols giudaic-cristians.

La festa vegn organisada da la mastergnanza dals viticulturs e mobilisescha quasi tut la citad durant emnas, perquai ch'i' dovra in grond engaschament da voluntaris. La festa è in'impurtanta funtauna da creatività regiunala siond ch'i' vegnan creads per mintga ediziun spectaculs, costumes e cumposiziuns musicalas. Ella vegn organisada mo en periodas da pasch ed è in lieu da sentupada ed in'ocasiun per dialogs tranter persunas da differentas derivanzas socialas e culturalas.

La mastergnanza surpiglia er responsabladads per la represchentanza dals proprietaris da las vignas dal Lavaux e dal Chablais vadais, per il bun mantegniment da las vignas e per la remuneraziun da la lavur dals viticulturs fittadins. La festa da la vendemia n'è betg mo ina manifestaziun spectaculera mabain resta fermamain colliada cun sia finamira originala da valorisar la lavur en las vignas.

Il tschaiver da Basilea

Durant il tschaiver da Basilea vegnan persifladas e caricadas cun bier spiert ed umur las absurditads, mendas ed errors da la politica e da la societad locala, nazionala ed internaziunala da l'onn passà. A questa finamira servan costumes, mascras (gniffas), laternas, requisits da fantasia ed il dialect basileis.

Il tschaiver cumenza il glindesdi suenter mesemna da tschendra cun il «morgestraich» la damaun a las quatter en la citad veglia cumplettamain stgira. Las vias vegnan illuminadas unicamain da las numerusas laternas grondas che vegnan tratgas e purtadas e da las laternas pitschnas ch'ils tamburs e flautists portan sin lur chaus. Il glindesdi e la mesemna suentermezdi han lieu gronds cortegis da tschaiver che vegnan organisads da las cliccas. La saira giran gruppas da musicants tras las giassas. Il mardi suentermezdi organischeschan blers uffants e creschids agens cortegis, las sairas tutgan a las musicas da tschaiver. Fitg impurtantas èn er las gruppas da «schnitzelbank» che dechantan lur poesias satiricas en tschalers e restaurants.

Il tschaiver da Basilea è enconuschent lunsch suror ils confins da la citad e dal pajais. A medem temp resta el fermamain collià cun la citad ed è in element d'identità per ina gronda part da la populaziun. Il tschaiver da Basilea è ina tradiziun particularmain ritga che reunescha divers elements ed aspects dal patrimoni cultural immaterial.

La preschentanziun:

Uffizi federal da cultura. Glista da recumandaziun dal patrimoni cultural immaterial en Svizra. Berna 2014.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4226
www.chatta.ch

Broschura da l'Uffizi federal da cultura ch'infurmescha davart las candidaturas svizras.